

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 17 stycznia 2017 roku, sygn. akt I C 1341/16, Sąd Rejonowy w Pabianicach utrzymał w mocy nakaz zapłaty w postępowaniu nakazowym z dnia 31 grudnia 2015 r. wydany w sprawie I Nc 1646/15 nakazujący, aby pozwany A. Z. zapłacił stronie powodowej (...) Spółce z ograniczoną odpowiedzialnością z siedzibą w P. kwotę 1.600 zł z weksla z ustawowymi odsetkami liczonymi od dnia 15 września 2015 roku do dnia zapłaty oraz kwotę 30 zł tytułem zwrotu kosztów sądowych i kwotę 617 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego, a także nakazał wypłacić z sum Skarbu Państwa Sądu Rejonowego w Pabianicach na rzecz radcy prawnego D. D. kwotę 738 złotych w tym 23% VAT tytułem wynagrodzenia oraz kwotę 53,01 złotych tytułem zwrotu wydatków pełnomocnika pozwanego ustanowionego z urzędu.

Sąd Rejonowy wydał zaskarżone orzeczenie na podstawie następujących ustaleń faktycznych i rozważań prawnych:

W dniu 6 maja 2014 r. A. Z. zawarł z (...) sp. z o.o. umowę pożyczki gotówkowej, na podstawie której powód przedstawił do dyspozycji pozwanego kwotę 500 zł, a pożyczkobiorca zobowiązał się zwrócić pożyczoną kwotę wraz z odsetkami i należnościami ubocznymi do dnia 6 czerwca 2014 r. Zabezpieczeniem wykonania zobowiązania był weksel in blanco wystawiony przez pożyczkobiorcę w dniu 6 maja 2014 r. Strony ustaliły, że w razie niespłacenia pożyczki w terminie, pożyczkodawca będzie uprawniony do naliczenia opłat: 100 zł za kolejny miesiąc przedłużenia terminu spłaty pożyczki, 200 zł za każde wezwanie do zapłaty, 600 zł tytułem kosztów postępowania windykacyjnego.

Powód wezwał pozwanego w pismach:

- z dnia 17 lipca 2015 r. – do zapłaty kwoty 1.000 zł w terminie 3 dni od daty doręczenia wezwania, wraz z informacją, że na kwotę tę składa się należność główna 800 zł oraz koszty wezwania do zapłaty 200 zł; wezwanie doręczono pozwanemu w dniu 22 lipca 2015 r.,

- z dnia 30 lipca 2015 r. – do wykupu weksla wystawionego na kwotę 1.600 zł do dnia 20 sierpnia 2015 r., pod rygorem skierowania sprawy na drogę postępowania sądowego; wezwanie doręczono pozwanemu w dniu 31 lipca 2015 r.

Pozwany osiąga dochody z tytułu świadczenia rentowego i emerytalnego w łącznej kwocie 1.446,05 zł.

Mając na uwadze powyższe Sąd Rejonowy wskazał, że na podstawie art. 254 § 1¹ zd. 1 k.p.c. badanie prawdziwości pisma może nastąpić przez porównanie pisma na zakwestionowanym dokumencie z pismem tej samej osoby na innych dokumentach niewątpliwie prawdziwych. Oznacza to, iż Sąd może zweryfikować stanowisko strony co do jej podpisu, nawet samodzielnie na podstawie ww. przepisu, biorąc pod uwagę wszystkie okoliczności sprawy (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 10 stycznia 2014 r., sygn. I CZ 119/13, opubl. Legalis nr 1066922).

Sąd Rejonowy porównał podpisy na zakwestionowanych dokumentach z niewątpliwie prawdziwymi podpisami pozwanego na innych dokumentach, tj. pismach procesowych, złożonych przez niego w niniejszej sprawie oraz w dowodzie osobistym, uznając bez wątpliwości, iż wszystkie te podpisy są identyczne, tak więc zostały złożone przez tę samą osobę. Brak jakichkolwiek przesłanek wzbudzających podejrzenie na temat ewentualnej nieautentyczności podpisów widniejących na wekslu i umowie pożyczki.

Dodatkowo pozwany zgłaszając zarzut nieautentyczności podpisu nie wykazał, by występował do organów ścigania w związku z ewentualnym podrobieniem jego podpisu na dokumentach.

Z tego względu Sąd Rejonowy oddalił wniosek dowodowy dotyczący opinii z biegłego grafologa – uznając dowód ten za niepotrzebny i mogący spowodować jedynie zbędne przedłużenie procesu.

Pozwany nie złożył innych zarzutów ani wniosków dowodowych, nie wykazał, iż dokonał spłaty zadłużenia w całości bądź w części.

Sąd Rejonowy nie dopatrzył się uchybień w wydanym w niniejszej sprawie w dniu 31 grudnia 2015 r. nakazie zapłaty w postępowaniu nakazowym.

Z tego względu nakaz zapłaty należało utrzymać w mocy na podstawie art. 496 § k.p.c.

Przyznanie wynagrodzenia za pomoc prawną udzieloną w urzędzie nastąpiło przy uwzględnieniu poświęconego czasu i nakładu pracy pełnomocnika z urzędu, na podstawie § 6 pkt 3 oraz § 2 ust. 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu (t. j. Dz. U. 2013, poz. 490 ze zm.).

O kosztach procesu Sąd Rejonowy orzekł na podstawie art. 98 k.p.c.

Orzeczenie powyższe zaskarżył pozwany w części utrzymującej w mocy nakaz zapłaty w postępowaniu nakazowym z dnia 31 grudnia 2015 roku wydany w sprawie o sygn. akt I Nc 1646/15 i zarzucił mu naruszenie przepisów postępowania mające wpływ na wynik sprawy, w szczególności:

1. art. 233 k.p.c. w zw. z art. 6 k.c. poprzez brak wszechstronnego rozważenia zebranego w sprawie materiału dowodowego, w tym przekroczenie granic swobodnej oceny dowodów i wyprowadzenie niezgodnych z doświadczeniem życiowym i zasadami logiki wniosków, w tym uznanie przez Sąd, iż brak jakichkolwiek przesłanek wzbudzających podejrzenie na temat ewentualnej nieautentyczności podpisów widniejących na wekslu i umowie pożyczki, podczas gdy okoliczność ta, wobec jej zakwestionowania przez pozwanego, nie została w toku procesu udowodniona, zaś Sąd nie dysponuje wiedzą specjalistyczną i nie jest władny oceniać organoleptycznie autentyczności pisemnych naniesień na dokumentach i ich pochodzenia,

2. art. 254 § 1¹ zd. 1 i 2 k.p.c. poprzez zastosowanie i porównanie przez Sąd pisma na zakwestionowanych dokumentach z podpisami pozwanego znajdującymi się w aktach sprawy, bez wezwania osoby, od której zdaniem Sądu pismo niewątpliwie prawdziwe pochodziło w celu napisania podyktowanych wyrazów,

3. art. 254 § 1 k.p.c. w zw. z art. 217 § 1 i 2 k.p.c. w zw. z art. 6 k.c. poprzez oddalenie wniosku dowodowego z opinii biegłego grafologa na okoliczność wykazania braku autentyczności podpisu pozwanego na wszystkich dokumentach załączonych do pozwu.

Mając na uwadze powyższe skarżący na podstawie art. 368 § 1 pkt 4 k.p.c. w zw. z art. 380 k.p.c. oraz art. 382 k.p.c. wniósł o ponowne rozpoznanie postanowienia Sądu wydanego na rozprawie w dniu 10 stycznia 2017 roku oddalającego wnioski dowodowe pozwanego oraz dopuszczenie i przeprowadzenie dowodu z opinii biegłego grafologa na okoliczność autentyczności podpisu na wszystkich dokumentach załączonych do pozwu (po wcześniejszym przedłożeniu przez powoda oryginałów tychże dokumentów). Apelujący wniósł także o zmianę wyroku w zaskarżonej części poprzez uchylenie w całości nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym z dnia 31 grudnia 2015 roku wydanego w sprawie o sygn. akt I Nc 1646/15 oraz oddalenie powództwa w całości oraz przyznanie pełnomocnikowi pozwanego kosztów pomocy prawnej świadczonej z urzędu w postępowaniu apelacyjnym podnosząc, iż koszty te nie zostały uiszczone w całości ani w części.

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Apelacja okazała się zasadna i skutkowałą uchyleniem wyroku i przekazaniem sprawy Sądowi I instancji do ponownego rozpoznania.

W sprawie główny zarzut sprowadzał się do oddalenia przez Sąd Rejonowy wniosku dowodowego pozwanego o przeprowadzenie dowodu z opinii biegłego z zakresu badania pisma ręcznego na okoliczność nakreślenia podpisu

znajdującego się na dokumencie weksla przez pozwanego i samodzielne ustalenie, że podpis ten pochodzi od pozwanego.

W postępowaniu cywilnym zasadą jest, że dowód z opinii biegłego ze względu na składnik w postaci wiadomości specjalnych jest dowodem tego rodzaju, iż nie może być zastąpiony inną czynnością dowodową, np. przesłuchaniem świadka. Jeżeli więc – zgodnie z art. 278 § 1 k.p.c. – sąd może otrzymać wiadomości specjalne wyłącznie na skutek skorzystania z pomocy biegłego, to oddalając wniosek dowodowy w tym zakresie i czyniąc własne ustalenia faktyczne oparte na samodzielnej ocenie określonych okoliczności dopuszcza się naruszenia zasady swobodnej oceny materiału dowodowego sformułowanej w art. 233 § 1 k.p.c., a jego ustalenia można uznać za dowolne. Wprawdzie w przypadku badania prawdziwości pisma obowiązek Sądu dopuszczenia dowodu z opinii biegłego nie ma charakteru kategorycznego, bowiem zgodnie z art. 254 § 1 k.p.c. badania prawdziwości dokumentu można dokonać z udziałem biegłego, co oznacza, że istnieje wybór w tej kwestii, niemniej decyzja w tym zakresie uzależniona jest od zaistnienia określonych przesłanek pozwalających na samodzielne dokonanie oceny. Jak stanowi art. 254 § 1¹ k.p.c. badanie prawdziwości pisma może nastąpić przez porównanie pisma na zakwestionowanym dokumencie z pismem tej samej osoby na innych dokumentach niewątpliwie prawdziwych. Sąd w razie potrzeby może wezwać osobę, od której pismo pochodzi, w celu napisania podyktowanych jej wyrazów.

Wykładnia przedmiotowej normy prawnej prowadzi do wniosku, że w przypadku wątpliwości, co do autentyczności podpisu złożonego pod dokumentem Sąd może dokonać oceny w tym zakresie samodzielnie bądź przy udziale biegłych. Oznacza to, że nie zawsze konieczne jest dopuszczanie przez Sąd dowodu z opinii biegłego sądowego z zakresu badania pisma ręcznego w celu ustalenia, czy podpis złożony na dokumencie pochodzi od jego wystawcy czy też nie.

Niemniej podejmowanie decyzji w tym zakresie nie jest dowolne, a co wynika z utrwalonej linii orzeczniczej wymaga ostrożności i zaistnienia szczególnych okoliczności, aby ocena dokonana przez Sąd bez udziału biegłego mogła stanowić podstawę poczynionych w sprawie ustaleń faktycznych w zakresie pochodzenia pisma od danej osoby. Jak wskazał Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 15 stycznia 1972 roku, sygn. akt III CRN 341/72, wprawdzie przepis art. 254 k.p.c. przewiduje możliwość sprawdzenia prawdziwości pisma bez udziału biegłego, jednakże praktycznie odstępianie od powołania przez sąd biegłego w sytuacji, gdy prawdziwość pisma została zakwestionowana może mieć miejsce w wypadkach jedynie wyjątkowych, gdy fałsz podpisu jest tak oczywisty, że na tle konkretnych okoliczności jego stwierdzenie nie nasuwa wątpliwości i nie wymaga specjalnych wiadomości ani przeprowadzenia badań. Tym samym Sąd mógłby odstąpić od dopuszczenia dowodu z opinii biegłego w sytuacji kwestionowania autentyczności podpisu na dokumencie jedynie wtedy, gdy na podstawie zgromadzonego materiału dowodowego niejako „na pierwszy rzut oka”, bez istnienia żadnych wątpliwości, można by stwierdzić, że podpis znajdujący się w piśmie nie został nakreślony przez jego wystawcę. Takie ustalenie dotyczy zatem wyłącznie okoliczności o charakterze negatywnym, czyli, że dana osoba nie podpisała określonego dokumentu. Nie ma zatem możliwości w tym trybie tj. bez udziału biegłych ustalić, że podpis został nakreślony przez oznaczony podmiot i to nawet w sytuacji posiadania rozległego materiału porównawczego, w tym podpisów tej osoby złożonych na innych dokumentach, co do których nie ma wątpliwości, co do ich autentyczności jak np. na pismach procesowych kierowanych przez stronę do sądu.

Skoro zatem w niniejszej sprawie do rozstrzygnięcia kwestii autentyczności podpisu na wekslu, a także umowie pożyczki między powodem a pozwanym niezbędne było posiadanie wiadomości specjalnych to mogły one zostać uzyskane wyłącznie poprzez przeprowadzenie dowodu z opinii biegłego grafologa, a zatem nieprzeprowadzenie omawianego dowodu stwarza wysokie prawdopodobieństwo nieprawidłowego rozstrzygnięcia procesu.

W przedmiotowej sprawie Sąd Rejonowy naruszył zatem dyspozycję art. 254 k.p.c. w zw. z art. 278 § 1 k.p.c. i art. 233 § 1 k.p.c. poprzez ustalenie bez udziału biegłych, że podpis na wekslu został nakreślony przez pozwanego i jednocześnie niezasadnie oddalił wniosek dowodowy strony pozwanej o dopuszczenie dowodu z opinii biegłego grafologa na okoliczność autentyczności podpisu na wszystkich dokumentach załączonych do pozwu.

Zgodnie z art. 386 § 4 k.p.c. poza wypadkami określonymi w § 2 i 3 sąd drugiej instancji może uchylić zaskarżony wyrok i przekazać sprawę do ponownego rozpoznania tylko w razie nierozpoznania przez sąd pierwszej instancji istoty sprawy albo gdy wydanie wyroku wymaga przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości. Jak słusznie wskazuje się w orzecznictwie do nierozpoznania istoty sprawy, w rozumieniu art. 386 § 4 k.p.c. dochodzi wtedy, gdy sąd nie zbada materialnej podstawy żądania pozwu albo pominię merytoryczne zarzuty pozwanego, bezpodstawnie przyjmując, że istnieje przesłanka materialnoprawna lub procesowa unicestwiająca roszczenie lub zarzut, np. przedawnienie, brak legitymacji procesowej itp. Przesłanki tej nie można wyklądać rozszerzająco, a zatem nie obejmuje ona sytuacji, gdy sąd pierwszej instancji w oparciu o przeprowadzone postępowanie dowodowe ustali określony stan faktyczny i na jego bazie rozstrzygnie merytorycznie żądanie zgłoszone w pozwie. W systemie apelacji pełnej obowiązującym w k.p.c. funkcja kasacyjna sądu drugiej instancji została zredukowana do minimum i nie może on uchylić zaskarżonego wyroku w sytuacji, gdy podstawa faktyczna lub prawna rozstrzygnięcia zawiera jedynie braki, ale rozstrzygnięcie odnosi się w sposób merytoryczny do zgłoszonego żądania (Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 5 kwietnia 2017, II CZ 4/17, LEX nr 2309584).

W przedmiotowej sprawie wobec nieprzeprowadzenia dowodu z opinii biegłego grafologa na okoliczność pochodzenia podpisu nakreślonego w wekslu przez pozwanego nie doszło do merytorycznego rozpoznania zarzutu pozwanego. W tych okolicznościach Sąd Rejonowy nie rozpoznał istoty sprawy, bowiem nie przesądził, czy w ogóle doszło do powstania między stronami ważnego zobowiązania, a w następstwie czy istnieje roszczenie powoda wobec pozwanego. Dodatkowo konieczne jest przeprowadzenie przez Sąd I instancji postępowania dowodowego w całości.

Z tych przyczyn Sąd Okręgowy na podstawie art. 386 § 4 k.p.c. i art. 108 § 2 k.p.c. uchylił zaskarżony wyrok i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu w P. pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania apelacyjnego.

Przy ponownym rozpoznaniu sprawy Sąd I instancji powinien przede wszystkim dokonać pełnych ustaleń faktycznych dotyczących zawarcia umowy przez pozwanego z powodem, w tym w szczególności autentyczności podpisów znajdujących się w umowie pożyczki, deklaracji wekslowej oraz w samym wekslu, co wymaga obligatoryjnego przeprowadzenia dowodu z opinii biegłego sądowego z zakresu badania pisma ręcznego.